Een derde vindplaats van de Gevlekte grasslak *Xerotricha conspurcata* (Draparnaud, 1801) in Nederland

C.M. [Tello] Neckheim & K. [Koen] van Tilburg

A third location for *Xerotricha conspurcata* (Draparnaud, 1801) in the Netherlands

Summary. *Xerotricha conspurcata* (Draparnaud, 1801) was found during an inventory of terrestrial snails on 28 May 2024 in the northern part of Amsterdam, the Netherlands in a rather natural setting. Living snails and an empty shell were collected to make photos at home. A further exploration was carried out thereafter. This is the third find of this species in the Netherlands but only the second in a natural setting.

De vindplaats

Tijdens een inventarisatie van de weekdieren van de Kadoelerscheg in Amsterdam-Noord kwam de eerste auteur op 28 mei 2024 onverwacht de Gevlekte grasslak *Xerotricha conspurcata* (Draparnaud, 1801) tegen. Achteraf bleek dat de tweede auteur deze soort ook al op 4 april 2024 had gevonden, maar de slak werd op Waarneming.nl als de Grofgeribde grasslak *Xeroplexa intersecta* (Poiret, 1801) herkend. Later is deze determinatie door de eerste auteur (als validator in Waarneming.nl) gecorrigeerd naar Gevlekte grasslak. Dit is de derde bekende vindplaats in Nederland maar pas de tweede 'natuurlijke' vindplaats.

Deze tweede natuurlijke vindplaats is langs de Landsmeerderdijk in Amsterdam-Noord, ongeveer waar de Kadoelerweg begint (fig. 1). Op 28 mei 2024 vond de eerste auteur daar drie levende slakjes vastgehecht aan betonnen blokken die er zijn neergelegd om parkeren tegen te gaan. De blokken liggen in een smalle strook voor een gesloten hek dat een ruderaal terrein afschermt. Het terrein achter het hek is duidelijk een keer als parkeerplaats gebruikt en onder andere verhard met steengruis, ook is er schelpenzand gebruikt. De flora omvat voornamelijk een pioniervegetatie. Links van het terrein is een loods waar boten worden gestald. Op 8 april 2024 had de tweede auteur daar een leeg huisje gevonden dat op Waarneming.nl werd gevalideerd als Grofgeribde grasslak. Hij vond het verse lege huisje aan de zuidzijde van de loods op de Landsmeerderdijk, ongeveer 100 meter verwijderd van de vindplaats van de eerste auteur. Hier zat het slakje op de onderkant van een ijzeren hek waar hoog gras omheen stond. Bij een tweede bezoek aan die plaats werden daar alleen 15 Grofgeribde grasslakken gevonden, maar op 31 juni werden tientallen niet actieve levende Gevlekte grasslakjes op de muren van de loods pal langs de voormalige zeedijk aangetroffen (fig. 2). Weer een aantal dagen later werden veel levende slakjes gevonden in een tuin aan de andere kant van de dijk. Een rotstuin met veel opgestapelde keien en stenen. Dit zou de oorsprong kunnen zijn van de aanwezigheid van deze soort daar.

Landsmeerderdijk

De Landsmeerderdijk is van oorsprong een zeedijk. Het Zijkanaal I dat parallel aan deze dijk loopt is van oorsprong een oude zeearm uit de tijd dat het IJ nog deel uitmaakte van de Zuiderzee.

Op de vindplaatsen leven ook Bolle duinslak *Cernuella virgata* (Da Costa, 1778) en Grofgeribde grasslak, soorten die gebonden zijn aan kalkrijke, zandige en droge plaatsen. Ook de Grote clausilia *Alinda biplicata* (Montagu, 1803), Bruine blinkslak *Aegopinella nitidula* (Draparnaud, 1805), Grote glansslak *Oxychilus draparnaudi* (Beck, 1837), Boerenknoopje *Gonyodiscus rotundatus* (O.F. Müller, 1774), Segrijnslak *Cornu aspersum*

Fig. 1. De Landsmeerderdijk in Amsterdam-Noord. Foto Tello Neckheim.

Fig. 2. Loods langs de Landsmeerderdijk in Amsterdam-Noord. Foto Tello Neckheim.

Fig. 3. Huisjes van de Gevlekte grasslak *Xerotricha conspurcata*. Foto Tello Neckheim.

(O.F. Müller, 1774), Spaanse aardslak *Ambigolimax valentianus* (Férussac, 1822), Tijgerslak *Limax maximus* (Linnaeus, 1758), Zwarte kielnaaktslak *Milax gagates* (Draparnaud, 1801), Donkere wegslak *Arion distinctus* Mabille, 1868, Rode/Spaanse wegslak *Arion rufus/vulgaris* (Linnaeus 1758)/Moquin-Tandon, 1858 en Glanzende agaathoren *Cochlicopa lubrica* (O.F. Müller, 1774) werden in de berm van de dijk aangetroffen. De laatstgenoemde soorten worden vaker gevonden op vochtige beschaduwde plaatsen.

Algemene beschrijving van de Gevlekte grasslak

Het samengedrukt kegelvormige huisje van de Gevlekte grasslak is maximaal 6,5 x 4 mm, lichtbruin tot crème met grovere donkerbruine vlekken. Het vlekkenpatroon is aan de bovenzijde variabel maar wel specifiek, aan de onderzijde zijn er soms onderbroken banden. Het huisje heeft 4 tot 5 windingen. De topwinding is iets samengedrukt. De mondopening is ovaal, iets breder dan hoog, zonder lijstvormige verdikking. De navel neemt ongeveer 1/6^{e} van de totale breedte in en is dus nauw. Het oppervlak van het huisje heeft enigszins onregelmatige ribben en groeilijnen (fig. 3). Op het huisje zijn duidelijke gebogen stugge haartjes aanwezig. Oudere exemplaren verliezen de haartjes meestal door slijtage, maar dan zijn er rond de navel soms nog wat korte haren zien. De dieren zijn donker van kleur, het lichaam en de kop zijn zwartachtig en donkerder dan de onderzijde (fig. 4).

Andere soorten die er op lijken

Halfwas exemplaren van Grofgeribde grasslak en de Fijngeribde grasslak *Candidula gigaxii* (L. Pfeiffer, 1847) lijken op de Gevlekte grasslak, maar verse exemplaren van de laatstgenoemde soort hebben haren op het huisje en dat hebben de Grofgeribde en Fijngeribde grasslak nooit. De Behaarde grasslak *Xerotricha apicina* is ongeveer even groot en heeft ook haartjes maar is lichter van kleur, met kleinere vlekjes en meestal fijnere haartjes en het huisje is aan de bovenzijde nog meer afgeplat. De Behaarde grasslak is tot nu toe alleen bekend uit IJmuiden. *Microxeromagna lowei* (Potiez & Michaud, 1838) (synoniem: *Microxeromagna armillata* (Lowe, 1852)) lijkt wel sterk op de Gevlekte grasslak, maar is (nog) nooit in Nederland aangetroffen. Deze soort is vrijwel even groot en heeft ook haartjes en eenzelfde ribben- en kleurpatroon maar de haartjes zijn veel korter: 0,05 mm tegen 0,2-0,3 mm (Bronne & Michaux, 2024) en ze staan dichter bij elkaar (Kerney *et al*., 1983).

Habitat en ecologie

In het Mediterrane gebied leeft de Gevlekte grasslak onder stenen en op de grond onder dichte vegetatie, vaak in scheuren van muren. Daarnaast is ze ook aanwezig in meer zon-beschenen biotopen. Ook op muren van tuinen of onder stenen in parken kan deze soort worden gevonden (waarnemingen van de eerste auteur uit Zuid-Frankrijk en Kroatië). Grasslakken eten hoogstwaarschijnlijk voornamelijk plantaardig materiaal en algen.

Verspreiding in Nederland en België

Het eerste exemplaar van de Gevlekte grasslak in Nederland werd gevonden in 2016 bij Cadzand-Bad in Zeeuws-Vlaanderen. De vindplaats ligt aan de binnenzijde van de voet van de duinenrij, in een deels beschaduwde, kruidenrijke, ruige vegetatie met jonge bomen en struiken en een kleine poel. In 2017 werden meerdere dieren waargenomen op een locatie 200 meter oostelijk daarvan. Hier leven de slakken op en bovenaan betonnen keermuren nabij een parkeerplaats (Keulen *et al*., 2018a; b). De tweede vindplaats was op het balkon van Marcel Polling, zevenhoog in een flat in het centrum van Den Haag. Hier vond hij in 2021 een levend exemplaar (Waarneming.nl, 2021). Deze waarneming is door Arie Twigt gevalideerd.
In België is de soort in 2018 gevonden in Rocourt (provincie Luik) door Johan Michaux, maar in eerste instantie gedetermineerd als Grofgeribde grasslak. In 2023 bleek de Gevlekte grasslak daar nog steeds aanwezig te zijn (Bronne & Michaux, 2024).

Algemene verspreiding

De Gevlekte grasslak kwam oorspronkelijk alleen in het westelijke Mediterrane gebied voor. In historische tijd wist het dier zich echter ook over het oostelijke Mediterrane gebied te verspreiden, zoals naar Turkije (Schutt, 2005) en Israël (Heller, 2009). In 1997 verzamelde de eerste auteur de Gevlekte grasslak op Ile d'Oléron in West-Frankrijk. Dat was voor toen een flinke uitbreiding van haar verspreiding in Europa naar het noorden toe (Neckheim, 1998). Het Nederlandse voorkomen sluit niet aan op het bekende verspreidingsgebied, het ligt aanzienlijk noordelijker. De soort heeft er dus ongeveer 20 jaar over gedaan om van Midden-Frankrijk naar België en Nederland te komen. De Gevlekte grasslak wordt waarschijnlijk onbedoeld verplaatst via materialen of voertuigen die vanuit zuidelijk Europa naar het noorden gaan. Inmiddels is de soort ook in Duitsland uit Baden-Württemberg bekend (Wiese, 2014). De Gevlekte grasslak is ook onbedoeld ingevoerd in Noord-Amerika (Vendetti *et al*., 2028) en mogelijk is de soort ook nog in andere werelddelen te vinden.

Fig. 4. Levend exemplaar van de Gevlekte grasslak *Xerotricha conspurcata*. Foto's Tello Neckheim.

Geraadpleegde bronnen

Bronne, L. & J.R. Michaux, 2024. First record of established populations of the snail *Xerotricha conspurcata* (Draparnaud, 1801) in Belgium, with comments on the use of genetic sequence databases for gastropods identifications. – MalaCo 20: 4-9.

Hausdorf, B., 1990. Über die Verbreitung von *Microxeromagna armillata* (Löwe, 1852) und *Xerotricha conspurcata* (Draparnaud, 1801) in Griechenland und Türkei. – Malakologische Abhandlungen Staatliches Museum für Tierkunde Dresden 15(6): 55-62.

Heller, J., 2009. Land snails of the land of Israel. Natural history and a field guide. – Pensoft, Sofia/Moscow.

Kerney, M.P., R.A.D. Cameron & J.H. Jungbluth, 1983. Die Landschnecken Nord- und Mitteleuropas. – Paul Parey, Hamburg/Berlin.

Keulen, S.M.A., G.D. Majoor & W.J.M. Maassen, 2018a. *Xerotricha conspurcata* (Draparnaud, 1801) a new species for The Netherlands (Gastropoda, Pulmonata, Hygromiidae). – Basteria 82(1-3): 43-49.

Keulen, S.M.A., G.D. Majoor & W.J.M. Maassen, 2018b. Een nieuwe soort voor Nederland: *Xerotricha conspurcata* (Draparnaud, 1801). – Spirula 416: 20-22.

Neckheim, C.M., 1998. Land- and freshwater molluscs from Ile d'Oléron, France (Charente Maritime). – The Papustyla 11(1): 6-12.

Schütt, H., 2005. Turkish land snails. 4th revised and enlarged edition. – Verlag Natur & Wissenschaft, Solingen.

Vendetti, J., C. Lee & P. Lafolette, 2018. Five new records of introduced terrestrial gastropods in Southern California discovered by citizen science. – American Malacological Bulletin 36(2): 232-247. https://doi.org/10.4003/006.036.0204.

Waarneming.nl, 2021. https://waarneming.nl/observation/224943449/.

Wiese, V., 2014. Die Landschnecken Deutschlands. Finden - erkennen - bestimmen. – Quelle & Meyer Verlag, Wiebelsheim.

Adressen van de auteurs

C.M. Neckheim: cmneckheim@gmail.nl

K. van Tilburg: wandelendetakkenman@gmail.com